

A HALEGÉSZSÉGÜGY HELYZETE HAZÁNKBAN

BUZA LÁSZLÓ

Országos Állategészségügyi Intézet, Budapest

Mint a magyar halegészségügy építője és társaságunk Hal- és Méhegészségügyi Szakosztályának titkára szeretnék az egyes parazitológiai tárgyú szakelőadások elhangzása előtt, rövid áttekintést adni a magyar halegészségügy történetéről és jelenlegi helyzetéről. A magyar halászat és tógazdaság történetével és fejlődésével nem akarok foglalkozni, csak a századfordulót idézem, a magyar tógazdaságok komoly kiépítésének idejét. Büszkén könyvelhetjük el azt, hogy állatorvosi karunk már ezeknél az első lépéseknél is segítséget tudott adni a tógazdáknak. Büszkéek vagyunk arra, hogy *Rácz* professzor külön *Halkórtani laboratóriumot* szervezett 1905-ben, 60 évvel ezelőtt, főiskolánk Kórbonctani Intézete mellett, melyet később *Halkórtani Állomássá* fejlesztett. Ebben az időben halkórtani tárgyú munkálkodást végzett *Betegh Lajos* főállatorvos is Fiumében, aki többek között a hidegvérűek gümőkóros fertőzőségével kapcsolatban végzett értékes munkát. A fiumei Tengeri Biológiai Intézetben dolgozott *Leidenfrost Gyula*, aki 1918-ban, főiskolánkon magántanári képesítést nyert a halbiológia tárgyköréből. A két világháború közötti időben a halbiológia művelése a Halélettani és Szennyvíztisztító Kísérleti Állomás feladata volt, melyből a felszabadulás után Haltenyésztési Kutató Intézet alakult ki. Itt munkálkodott évtizedeken át *Papp Anna* és végzett úttörő munkát a 40-es évektől *Jaczó Imre*, aki főiskolánkon kezdetben a hús-vizsgálati oktatás keretében, majd 1955-től önálló tárgyként adta elő A halak betegségei c. kollégiumot. A halbetegségek közül különösen a parazitológiai témák érdekelték a kutatókat, így *Rácz* professzor működése is elsősorban ilyen irányú volt. 1930-ban *Kotlán* professzor intézetében állatorvos doktori disszertáció is készült. *Prettenhoffer Zoltán* „Kísérleti vizsgálatok dunai halakban élősködő Trematoda lárvák hazai előfordulásáról”. E dolgozatnak nemcsak állategészségügyi, hanem közegészségügyi jelentősége is volt. Megállapíthatjuk tehát, hogy a halkórtan tudományos művelése hazánkban nagyon korán állatorvos professzor kezdeményezésére épült ki, és abban karunk tagjai aktívan részt vettek.

A felszabadulás után nagy erővel épült újjá a magyar tógazdasági haltenyésztés. A pontyos halastavak piaci termékeinek egy része külföldi exportra kerül, sőt megfelelő súlyú és kifogástalan egészségügyi állapotú, hasvízkórtól

mentes tenyészanyag külföldi elhelyezésére is lehetőség nyílt. Az 50-es évek elején azonban a fertőző hasvízkór oly mértékben terjedt el és oly nagymértékű pusztítást végzett, hogy egyes halgazdaságok már rentabilitásuk veszélyeztetését látták. Az F.M. irányító köreinek ezért az volt az óhaja, hogy az állatorvosi kart aktívabban be kell vonni a halegészségügyi szolgálatba. Működésük nem merülhet ki a közfogyasztásra kerülő halhús vizsgálatában és a halszállítmányok ellenőrzésében, hanem a halbetegségek megelőzése terén is aktívabb ténykedésük szükséges.

1957. szeptember 2-án az Országos Állategészségügyi Intézet az F.M. Állategészségügyi Igazgatóságától azt az utasítást kapta, hogy foglalkozzék a halak és háziméhek kórtanával is, és fokozatosan építse ki a vidéki Állategészségügyi Intézetekben is a betegségek megállapításához szükséges diagnosztikai munkát. 1959. november 20-i F.M. kollégiumi döntés a hal- és méhbetegségeket az állatorvosi feladatok körébe sorolta. 1959-ben már 2 szakállatorvos, 1960-ban pedig 3 szakállatorvos foglalkozott e feladatokkal. 1961. év elején a vidéki Állategészségügyi Intézetek szakállatorvosai részére 1 hetes tanfolyamot tartottunk a halkórtan tárgyköréből. Ez év augusztus 12-én megjelent 30/1961. MT. rendelet a pontyok fertőző hasvízkórját a bejelentésre kötelezett fertőző állatbetegségek közé sorolja. Az 1963. IV. 1-én hatályba lépett Állategészségügyi Szabályzat részletes előírásokat tartalmaz a hasvízkórra vonatkozóan is. Ezzel állatorvosi karunk törvényesen is gazdája lett a halegészségügynek. Ettől kezdve már nemcsak egy-egy tudományos intézetben foglalkoztak bizonyos speciális halkórtani kérdésekkel, hanem a gyakorló állatorvosok széles hálózata is aktív résztvevője lett a halbetegségek megelőzésének és leküzdésének.

Éppen ezért a gyakorlat tényeit nem elégítette ki főiskolánk tantervébe beiktatott 30 óra előadás, hanem megfelelő terjedelmű és nivójú szakkönyvre is szükség volt. Természetesen az a néhány év, melyet a halkórtan területén töltöttünk, megfelelő gyakorlat, tapasztalat hiányában nem jogosított fel arra, hogy egy ilyen tankönyv megírását vállaljuk. Helyesebbnek látszott megfelelő külföldi halkórtani tankönyv lefordítása és annak hazai vonatkozásokkal való kiegészítése. A választás *Kocylowski* állatorvos tanárnak a lengyel állatorvosi főiskolákon rendszeresített tankönyvére esett, melyet *Kojnok* kollégánk fordított le és a Mezőgazdasági Kiadó 1964. elején 1100 példányban jelentetett meg. A könyv megjelenése éppen arra az időre esett, amikor Állatorvostudományi Egyetemünkön több mint 50 gyakorló állatorvos „Haltenyésztés és a halak betegségei” c. céltanfolyamon vett részt. E tanfolyam megrendezése és az azon részt vett kartársak szorgalma, a tárgyak iránti érdeklődése azt mutatta, hogy állatorvosi karunk megértette és magáévá tette azt az új feladatot, melyet a halegészségügy területén számára kijelöltek.

Az új munkaterület feladatainak és gyakorlati kivitelének jobb elsajátítása céljából alakult Állatorvos Társaságunk kebelében a Hal- és Méhegészség-

ügyi Szakosztály, mely az elmúlt évben 1 budapesti és 3 vidéki értekezletén, valamint a tegnapi napon e helyen tartott tájértekezletén is igyekezett a résztvevőket a hal- és méhkórtan aktuális kérdéseivel megismertetni.

A gyakorlat követelményei miatt az ÁG keretében, elsősorban a Halgazdasági Tröszt munkaterületén, külön állatorvosi állásokat kellett szervezni. Így a nagyobb, súlypontos halgazdaságoknak külön szakállatorvosai lettek, akik működését a Halgazdasági Trösztnél Szabó László főállatorvos kartársunk fogja össze.

A halgazdasági gyakorlatban tehát széles területen megindult az állatorvosi munka. A távlati terv az, hogy minden megyei főállatorvos mellett egy-egy specialista szakállatorvos fogja koordinálni a megye halegészségügyi problémáit. Ezt különösen az évről évre terebélyesedő tsz-halgazdaságok igénye teszi szükségessé. Meggyőződésünk, hogy az állatorvosok ilyen irányú szaktudása ezen a munkaterületen sok mázsa halhústöbbletében lemérhető, kézzel fogható eredményt fog hozni. A gyakorlati munkával párhuzamosan természetesen tovább épült a kutatóvonal is. Örömmel könyvelhetjük el, hogy a kutatások, különösen halparazitológiai vonalon szépen haladnak előre. Ilyen irányú kutatómunka nemcsak a halkórtant mintegy 25 év óta hivatászerűen művelő Jaczó Imre barátunk és mondhatnánk tanítómesterünk szakavatott irányítása mellett működik a Haltenyésztési Kutató Intézet jelenlegi jogutódjaként működő gödöllői Haltenyésztési Osztályon, de ilyen irányú nagyon értékes munka folyik néhány év óta az MTA Állategészségügyi Kutató Intézetében is, melyben a parazitológiai osztályon már több kitűnő tudományos mű készült. A parazitológia és a halkórtan jó kapcsolatát az is mutatja, hogy egyetemünkön Kocsis Antal adjunktus, a halkórtan előadója a parazitológiai intézet tagja és állategészségügyi intézeteinkben; így Debrecenben, Miskolcon és itt a kaposvári intézetben is a parazitológiai osztály szakállatorvosai végzik a halkórtani vizsgálatokat.

A halegészségügy helyzetéről is szabadjon néhány szót szólni. Tudatában vagyunk annak, hogy hazánkban a haltenyésztés nemcsak komoly múlttal rendelkezik, hanem nagy távlatokat, perspektívát nyújtó jövő előtt áll. A halászat 20 éves fejlesztési terve szerint 1980-ig a jelenlegi 1,5 kg-os halhúsfogyasztást 5 kg-ra emeljük. A jelenlegi kereken 38 ezer kh tóterületet több mint 85 ezer kh-ra, a jelenlegi 2130 vagon áruhaltermésünket pedig 5700 vagonra kell emelni. 1980-ban, óvatos becsléssel, a holdankénti áruhalhozamot a tsz-ekben 5, az állami gazdaságokban közel 6 q-ban jelölik meg. Az állami gazdaságok vízterülete több mint 50 ezer kh-ra emelkedik majd, de a tsz-ek tóterülete is 35 ezer kh körül lesz. És, amint említettem, állatorvosainknak elsősorban tsz-tőgazdaságok halegészségügyét, de ezen túlmenően magát a haltenyésztést is támogatni, szakmailag irányítani kell.

A halak egészségét minden évben más-más oldalról fenyegeti veszély. Az 50-es évek végén állatorvosi karunk aktívabb működésének kezdetén a

fertőző hasvízkór okozta a legtöbb problémát, ma ennek megfékezése komplex módszerekkel, a tenyésztéstechnikai fogások és a szakszerű antibiotikumok kezeléseik ésszerű társításával, a halszállítások korlátozásával sikerült. Állat-egészségügyi Szabályzatunk vonatkozó rendelkezései e betegség megelőzésére tág lehetőséget adnak, akár a *Pseudomonas punctata*, akár pedig — amint azt több kutató, legújabbán *Tomašec* professzor és munkatársai szép kísérletekkel alátámasztják — szűrhető ragályanyag, vírus az elsődleges kórokozó. A fertőző betegségek területén foglalkoznunk kell a *fluorescens*-csoport által okozott kártételekkel, és pisztrángtenyésztésünk kibontakozó fejlődése esetén a furunkulózis kérdésével is. Szerencsére a külföldön oly sok kárt okozó vírusos pisztrángbetegség, a fertőző májelfajulás és veseduzzanat okozója nálunk még nem nyert megállapítást és a pisztrángikrák behozatalának szigorú korlátozásával talán meg is tudjuk azt előzni.

Annál több problémát vet fel az élet évről évre a halak parazitás bántalmainak területén. A 60-as évek elejétől a bőrparaziták közül elsősorban a darakór okozott sok kárt. E bántalom aggasztó elterjedése annál érdekesebb, mert azelőtt évtizedeken át, bár előfordult, nagyobb veszélyt nem jelentett. Szerencsére sikerült e bántalom kártételét a széles körben bevezetett malachitzöld-fürdetésekkel annyira korlátozni, hogy ma elmondhatjuk, hogy a darakór már nem okozhat komolyabb kiesést. De további vegyszerek után kell kutatnunk, melyek kiegészítik, esetleg helyettesíteni tudják az egyes kölföldi szerzők szerint nem teljesen veszélytelen malachitzöld-oldatok használatát.

Tavasszal, több gazdaságban, az eddig szintén vezélytelennek tartott egysejtű bőrélősködők, *Trichodinák* és *Chilodonellák* okoztak bajt. Sajnos ezek megfelelő kezelésére még nincs kidolgozott jó módszerünk. Mind több problémát okoz, mégpedig néhány gazdaságunkban egészen komoly formában a kopolytű gombás megbetegedése is. Közismert, hogy a branchiomykosis elsősorban a szerves anyagokban bővelkedő, melegebb éghajlatú tógazdaságokban találja meg legkedvezőbb életfeltételeit. Ezért fordul elő hazánkon kívül meglehetősen gyakran Jugoszláviában is, és emlékezetesek maradnak számomra *Zsarnecki* lengyel professzor szavai, amikor szakmai megbeszélésünk végeztével így búcsúzott el tőlem: „Gratulálok magyar kollégáinak a kitűnő termelési eredményekhez, de sajnálom önt a branchiomykosis bizonyára bekövetkező kártételei miatt.” Ezt 1961 nyarán mondotta Krakóban, azóta, mintha megjósolta volna, e bántalom valóban sok bajt okoz. A szovjet kutatók közléseiből tudjuk azt, hogy ők a kacsatenyésztéssel hozták összefüggésbe és éppen e gombás betegség nagyobb kártételének megelőzése céljából írják elő azt, hogy hektáronként nem szabad 200 kacsnál többet tartani a halastavon.

Közismert, hogy hazánkban is néhány éve nagyon intenzív kacsatenyésztés folyik a pontyos tavakban. Elég utaltom a szarvasi Kísérleti Halastavak, Tata vagy Biharugra kitűnő eredményeire. A tógazdasági kacsanevelés, a szervesanyagbőségen kívül, lényegesen emeli a pontyok növekedését és azonos

takarmányozás mellett komoly súlytöbbletet eredményez. Azonban kezdettől fogva féltünk a gombák kártételétől. Az első években ezzel nem volt baj, de meg kell mondanom, hogy az elmúlt év ősztől és különösen ez év tavaszán már panaszok mutatkoztak. A gombák kártétele ellen pedig egyelőre nincs semmi sikerrel kecsegtető eljárásunk vagy gyógyszerünk. A kacsatartás viszont olyan óriási előnyöket rejt magában, hogy arról lemondani nem lehet. Meg kell találni tehát a módját annak, hogy a kacsatartás mellett a *Branchiomyces*-gombák kártételét elviselhető határok közé szorítsuk. Ez természetesen szükségessé teszi e gombák életkörülményeinek, tenyészviszonyainak beható tanulmányozását.

Továbbra is gondot okoz a különböző halfajok kopoltyúférgessége. Bár e probléma meglehetősen ismert és leküzdésére a módszerek ki vannak dolgozva, de a gyakorlatba nincsenek annyira átültetve, hogy kártételük már ne okozna gondot. Ezt kell mondanom a vérszívó élősködők kártételéről is, melyek egyes tógazdaságainkban, különösen a telelőben elhelyezett halaknál nagyon komoly kárt okoznak. A paraziták kártételét nagyban elősegíti az, hogy tógazdaságaink az intenzív termelés, a mind nagyobb hozamokra való törekvés közben megfelelnek a halparaziták elleni küzdelem sarkalatos pontjáról, a lehalászott tavak bizonyos ideig való szárazontartásáról. Elősegíti e paraziták kártételét az ún. 2,5 éves üzem elterjedése is, amikor az ivadéknévelő tóban, lehalászás nélkül, a következő évben továbbnevelik a pontyot, majd egy teleltetés után, csak a 3. év nyarán halásszák le. A gyakorlati követelményeket össze kell hangolni az állategészségügyi, halhigiénés kívánalmakkal. Ilyen vonatkozásban, a paraziták elleni küzdelem terén sokat tanulhatunk az izraeli haltenyésztőktől, akik e téren, talán az egész világon legelőbb járnak.

Legújabbán mind több gondot okoznak a halállományokat ért különböző mérgezések. A szennyvizek mellett legújabbán a növényvédelemmel kapcsolatos vegyszerek okoztak halpusztulásokat. E kérdéssel szakembereinknek komolyan kell foglalkozniuk. Mivel e kérdéssel a tegnapi értekezleten behatóan foglalkoztunk, most nem szükséges erről többet szólni.

A halegészségügy helyzetén sokat segíthetnek a Halászati Felügyelőség és megyei szervei, a halászati felügyelők. Lényeges, hogy az állandó kapcsolat kiépüljön a megyei főállatorvos és a halászati felügyelő között, éppúgy, ahogy a Halászati Felügyelőség és Állategészségügyi Főosztályunk, valamint állategészségügyi intézeteink között kiépült. De ugyanilyen kapcsolatot kell fenntartani a HTSZ-ek vezetőségével és az Országos Horgászszövetséggel, akik szintén természetes vizeink egy részének gazdái. A halegészségügyi problémák nálunk is évről évre fokozottabb mértékben jelentkeznek.

A magyar állatorvosi kar halegészségügyi szolgálatának kiépítése elején, 1961 őszén, a Közalkalmazottak Szakszervezetének Állatorvos Szakbizottsága halegészségügyi szakülést rendezett, melyen szintén *Kotlán* akadémikus elnökölt. E szakülésen a brnói Állatorvosi Főiskola neves parazitológus professzora,

Vaclav Dyk tartott előadást. Azóta több mint 3 év telt el. Ha visszatekintek erre az elmúlt időre, megállapíthatom és bizonyára ankétunk résztvevőinek nagy része is megállapíthatja azt, hogy ezalatt halegészségügyi szolgálatunk kiépítése sokat haladt előre, és ebben akadémikusaink, professzoraink, karunk vezetői mellett része van azoknak a külföldi barátainknak is, akik első szárnypróbálgatásainknál minden féltékenység, szakmai zárkózottság nélkül, önzetlenül segítségünkre siettek.

És szabadjon itt hálás köszönetemet kifejezni tanítómesterünknek *Kotlán* professzornak, a Parazitológiai Társaság elnökének, aki szóval és tettel támogatta az állatorvosok halegészségügyi munkálkodását. Tanszékén adott otthont a halkórtani laboratóriumnak, és segítette *Kocsis* adjunktust oktató munkája kiépítésében. Ez az ankét is tanúbizonysága annak, hogy Ő és rajta keresztül parazitológusaink is fontosnak tartják ennek az új munkaterületnek a művelését. Ez az együttműködés előbbre viszi a magyar halegészségügyet és bizonyára termékenyítőleg fog hatni a parazitológia tudományára is.